



Teemu Jokela

# HAITALLINEN JÄRJESTYS

# HAITALLINEN JÄRJESTYS



TEEMU JOKELA

# HAITALLINEN JÄRJESTYS

*Organisaatioiden maailma ja  
kapitalistinen paradigma*

© Teemu Jokela 2025

Kustantaja: BoD · Books on Demand, Mannerheimintie 12 B, 00100  
Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH, Friedensallee 273, 22763  
Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-9743-3

# Sisältö

|   |                                                |
|---|------------------------------------------------|
|   | Esipuhe – s. 7                                 |
| 1 | Johdanto – s. 13                               |
| 2 | Vapaus ja demokratia – s. 18                   |
| 3 | Kolme taakkaa – s. 38                          |
| 4 | Haitallinen järjestys – s. 57                  |
|   | a        Järjestyksen alkuperä – s. 58         |
|   | b        Nykyaikainen yhteiskuntamuoto – s. 77 |
| 5 | Normivalintojen alkuperä – s. 97               |
| 6 | Täydentäviä huomioita -s. 111                  |
|   | Kirjallisuus – s. 117                          |



## Esipuhe

Ihmiselle on vain luontaista hakeutua toisten ihmisten seuraan. Näin siksi, että niin sanotut luonnolliset motiivit houkuttavat häntä tekemään näin. Voidakseen hyvin ihminen tarvitsee sekä dialogisia kontakteja toisiin ihmisiin että ympärilleen järjestäytyneen, yleisesti hyväksyttyihin normeihin perustuvan yhteiskunnan. Ihmistä ei voi kutsua laumaeläimeksi tekemättä tiettyä väkivaltaa tosiasioille. Näin siksi että sen enempää sosiaalinen verkosto kuin yhteiskuntakaan eivät ole laumoja, jotka perustuvat jäsentensä vaistomaisiin reaktioihin. Toisaalta myös ihminen voi saavuttaa vapauden vain toisten ihmisten seurassa. Tätä seuraa ei kuitenkaan kutsuta laumaksi, vaan yhteiskunnaksi.

Samalla on kuitenkin hyvin tiedossa, että kanssaihmisyyden periaate voi kääntyä myös yksittäistä ihmisyksilöä kohtaan. Voimme ottaa esimerkiksi perheen. Perhe on luonnollinen, luonnollisiin motiiveihin perustuva sosiaalinen muodostelma. Ihanteellisimmillaan se tarjoaa jäsenilleen jotain sen kaltaista, mitä voi olla muutoin vaikea tavoittaa. Kuitenkin perherakenteet voivat ajautua myös ongelmiin. Perhetutkimuksen piirissä perheiden ristiriidoista on haettu selitystä niin psyykkisille kuin somaattisillekin sairaustiloille.

Mutta mikä pitää paikkansa perheistä, pitää paikkansa myös kokonaisista yhteiskunnista. Ihminen on luonnostaan yhteiskunnallinen olento. Samalla kun hän osaltaan ylläpitää yhteiskunnallista todellisuutta, hän myös tarvitsee sitä voidakseen tulla ihmiseksi sanan varsinaisessa merkityksessä. Tämä ihanne ei voi ehkä koskaan toteutua täydellisesti, kiitos ihmislajin antropologisen rakenteen. Toisaalta tilanne voi kehittyä myös paljon pahemmaksi, yhteiskunnan kään-

tyessä jäseniään vastaan. Näin oli käynyt vaikkapa höyrykonekapitalismin varhaisina vuosina, itse Marxinkin kuvatessa *Pääoman*-sata tuhansilla sivuilla vaarallisissa ja raskaissa tehdasolosuhteissa pitkiä päiviä työskentelevien ihmisten kärsimyksiä. Ei tietysti pidä ymmärtää että tilanne olisi kaikilta osin omalla kohdallamme juuri tämän ihanteellisempi, kehitysmaiden väestön työskennellessä kurjuudessa jotta me saisimme itsellemme halpoja hyödykkeitä. Läntisissä teollisuusmaissa on omat köyhänsä niissäkin, tähän ryhmään putoamisen uhan voidessa lisätä myös vielä elämässään menestyneiden arkea.

On olemassa näkemys, jonka mukaan viimeisin taloudellinen trendi on paras mahdollinen. Näin vieläpä siinä, missä se merkitsee talouden yhä etenevää vapauttamista demokraattisen säätelyn ikeestä. Kuitenkaan yhteiskunnassa nimenomaan ei ole mitään luonnollista. Ne olosuhteet, jotka ruokkivat köyhyyttä ja kärsimystä, ovat väärää ja epäoikeudenmukaisia, olipa niiden vastainen taistelu sitten kuinka tahansa vaikeata. Talouselämän vapaudesta voidaan puhua vain siinä, missä se tukee yksilötason vapautta.

Tässä ei ole kysymys suinkaan uudesta ja tuntemattomasta ilmiöstä. Aikamme epäkohdat on suurelta osin tiedostettu, ainakin tiettyjen ihmisten taholta. Toisaalta ongelmaksi muodostuu paitsi laajojen ihmismassojen tietoisuus, myös yhteiskuntajärjestyksemme jousitamattomuus. Epäilemättä yhteiskuntamme on ei mikään itsenäinen voima, vaan seurausta jäsentensä toiminnasta. Noudattaessaan yleisesti hyväksyttyjä normeja he tuottavat ja ylläpitävät sitä, ehkä sitä itsekään oikeastaan oivaltamatta. Mutta samalla on ilmeistä, että asioiden muuttaminen voi osoittautua perin vaikeaksi. Ongelmaksi muodostuu sekä muutoksen legimitoiminen että sen kontrolloiminen. Moderni historia osoittaa sinänsä näiden ongelmien todellisuuden, esimerkiksi erilaisten vallankumousten päätyessä pääsääntöisesti hirmuhallintoon ja terroriin.

Ihmisen ja yhteiskunnan välinen suhde on kaksinainen. Toisaalta ihminen tarvitsee yhteiskuntaa, siksi että hänen luonnolliset tarpeensa ajavat häntä noudattamaan yleisesti hyväksytyjä normeja, mutta myös siksi, että vain järjestäytynyt yhteiskunta kykenee tarjoamaan hänelle kohtuullisen elintason. Toisaalta siksi, että yhteiskunta voi tulla todeksi vain näitä normeja seuraavien ihmisten toiminnan myötä. Tässä ihminen tarpeineen jäsentyy itseisarvoksi, yhteiskunta puolestaan välineeksi. Omassa yhteiskunnassamme, valitettavaa kyllä, tämä suhde on kääntynyt suurelta osin päinvastaiseksi.

On olemassa lautapeli nimeltä *Monopoli*. Sen ideaan kuuluu, että pelaajat kilpailevat keskenään niin kauan kuin yksi voittaa ja muut häviävät. Peli siis tuottaa häviäjiä, tämä kuuluu erottamattomasti sen luonteeseen, ja on suoraa seurausta sen säännöistä. Peli itse on sinänsä viihdyttävä, kilpailun idean ja tappion uhan tuodessa siihen omat pippuriset sävynsä. Mutta kuten se, tuottaa myös oma yhteiskuntamme häviäjiä – eikä tässä ole enää mitään viihdyttävää. Kuitenkaan kapitalistinen paradigma ei sellaisenaan ole sen enempää ikuinen, luonnollinen tai korvaamaton kuin *Monopolin* säännötkään. Että ne sellaisiksi koetaan, siis ikuisiksi ja muuttumattomiksi, on vain eräs inhimillisen perusharhaisuuden heijastuma.

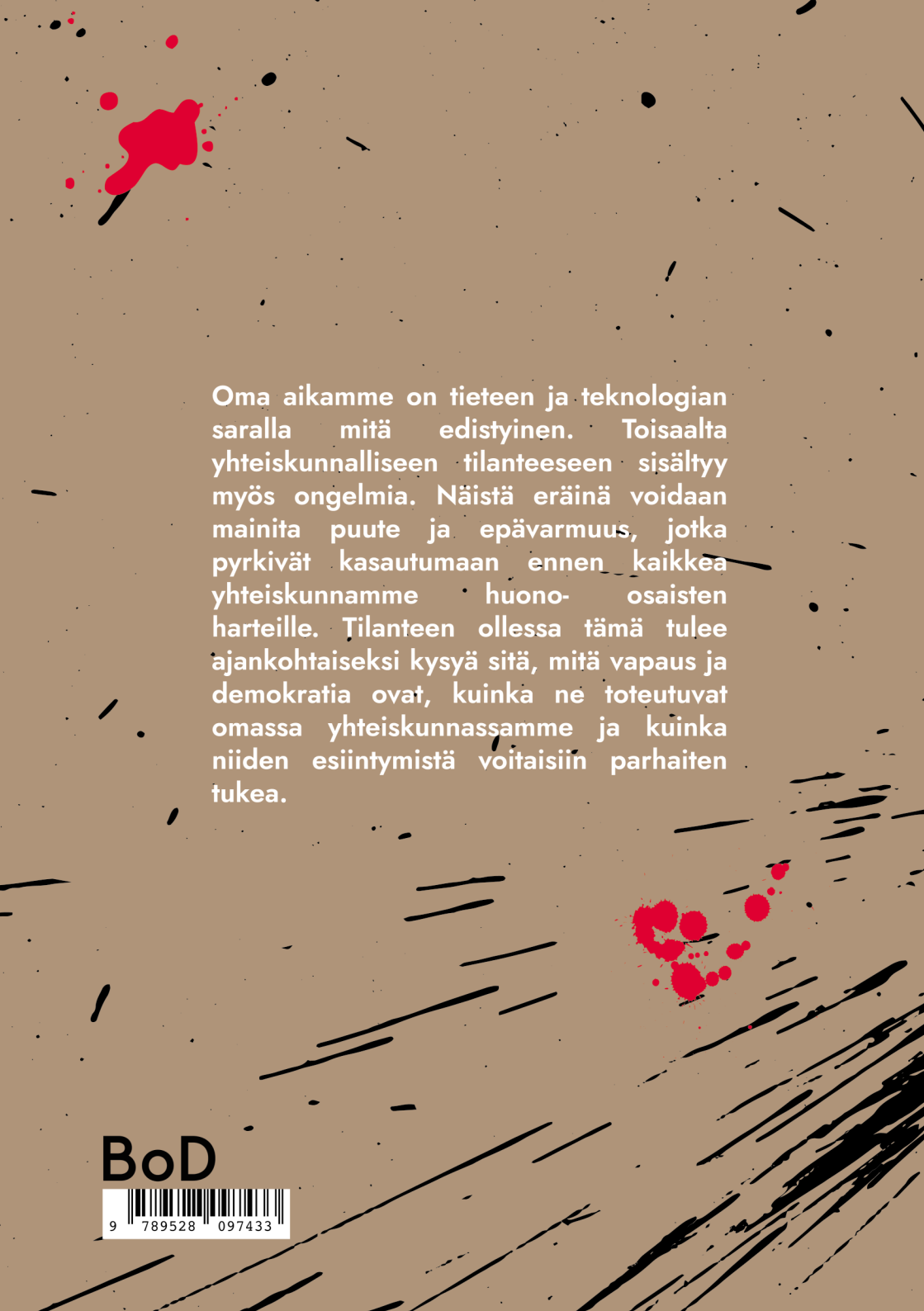
Seuraukset arkisen elämämme lautapelien ongelmista ovat ilmeiset. Yksilölle tämä merkitsee vieraantumista ja ahdinkoa, huolimatta kaikista saavutuksista. Vieraantumista voitaisiin kuvailla oleellisesti tilanteeksi, jossa yhteiskunta on muodostunut kuin vieraaksi voimaksi, oman toiminnan seurausten noustessa muurina vastaan. Ihmisen vapaus voi perustua vain hänen omaan taipumukseensa seurata omia tarpeitaan. Samalla kun yhteiskunta voi tukea tätä, se voi myös kääntyä sitä vastaan. Tästä ei omasta yhteiskunnastamme ole vaikea etsiä merkkejä. Lautapeli kestää vain muutaman tunnin, mutta yhteiskunnallinen peli jatkuu läpi yksilön elämän.

Aikamme yhteiskunta ei ole toki vailla etujaan. Esimerkiksi juuri terveydenhoitojärjestelmää voisi kutsua suorastaan siunauskel-

liseksi. Ennen kaikkea voidaan mainita lapsikuolleisuuden suoranainen romahtaminen. Eikä elintason yleistä nousua voine sitä-kään varsinaisesti paheksua. Mutta samalla yhteiskuntamme on tuottanut pahoinvointia ja kärsimystä useassakin eri muodossa. Ajateltakoon tässä vaikkapa oman yhteiskuntamme epävakautta ja ennakoimattomuutta – yksilön voi olla vaikea rakentaa mielekästä elämäntapaa, tai nauttia sen hedelmistä, mikäli esimerkiksi työttömäksi joutumisen uhka tekee sen sisältöjen ylläpitämisestä kyseenalaista. Kun ei enää voi tietää, mitä seuraa mistäkin, ruokkii ahdistusta ja turvottomuuden tunnetta. Ja tietysti on otettava huomioon myös ympäristön saastuminen, jota edellisen ongelman torjuminen osaltaan vain lisää. Samalla kun ei voi olla hämmästelemättä sitä, kuinka nerokasta tekniikkaa länsimainen yhteiskunta on kyennyt tuottamaan, ei voi olla ihmettelemättä niitä epäkohtia, joita se niin ikään tuottaa.

Tulen kuvailemaan seuraavassa ihmiskunnan kolmea eri taakkaa: biologista, pedagogista ja yhteiskunnallista. Näistä varsinaisen tarkastelun kohteeksi nousee juuri viimeksi mainittu. Samalla kun kapitalistisen paradigman sisäinen ristiriita on voinut tulla ainakin osittain ratkaistuksi jatkuvan kasvun periaatteen avulla, on tämä toisaalta johtanut toisen, itse järjestelmän ja luonnon välisen ristiriidan kehittymiseen. Tässä tilanteessa mielekkäät talouspoliittiset siirrot ovatkin sitten jo käyneet lähestulkoon mahdottomiksi. Vaikka en usko vallankumouksiin, en näe toisaalta tilanteen normalisoimiseksi muuta ratkaisua kuin kapitalistisen paradigman keskeisen normiytimen uudistamisen. Kuinka tämä sitten voisi tapahtua, onkin suuri ja vaikea kysymys

Tilannetta voidaan luonnehtia kapitalistisen paradigman *kaksinkertaisen ristiriitaisuuden* käsitteen avulla. Ensimmäinen ristiriita on yhteiskunnan sisäinen. Kapitalistinen talouselämä on jatkuvan romahduksen partaalla, jo nollakasvun merkityksessä taloudessa taantumista. Tämä ongelma on koodattu syvälle kapitalistisen paradigman ytimeen – ei tarkoituksella, vaan tahattomasti ja vähitellen. Kysymys



Oma aikamme on tieteen ja teknologian saralla mitä edistynen. Toisaalta yhteiskunnalliseen tilanteeseen sisältyy myös ongelmia. Näistä eräinä voidaan mainita puute ja epävarmuus, jotka pyrkivät kasautumaan ennen kaikkea yhteiskunnamme huono-osaisten harteille. Tilanteen ollessa tämä tulee ajankohtaiseksi kysyä sitä, mitä vapaus ja demokratia ovat, kuinka ne toteutuvat omassa yhteiskunnassamme ja kuinka niiden esiintymistä voitaisiin parhaiten tukea.

**BoD**



9 789528 097433